

3 Dues cruïlles del sistema escolar: L'accés a l'escola pública i a l'ensenyament secundari postobligatori

Xavier Bonal Sarró, Xavier Rambla Marigot i
Marc Ajenjo Cosp

Abstract

Aquest capítol fa ús de les dades de la primera onada del PaD per tal d'avaluar les probabilitats dels joves d'accedir a l'escola pública (en comptes de la privada) i a l'ensenyament secundari postobligatori. Per a cada anàlisi s'explora en primer lloc les relacions bivariades entre la variable dicotòmica referida a l'accés (accedir o no accedir) i variables referides a les característiques individuals i familiars (lloc de residència, situació laboral dels progenitors, classe social, etc.). En segon lloc, s'exposen els resultats d'una regressió logística a partir de les variables més significatives per explicar l'accés a cadascuna de les cruïlles descrites. Les anàlisis mostren la importància del factor territorial (municipi de residència) per explicar la probabilitat d'accés a l'escola pública o privada, un resultat que és coherent amb les característiques de la distribució de l'oferta de cada sector de titularitat al territori. D'altra banda, els factors relacionats amb l'origen social de l'individu (classe social, situació laboral dels progenitors o nivell d'estudis de la mare) són els que es mostren més significatius a l'hora d'explicar l'accés a l'ensenyament secundari postobligatori.

Índex

Introducció	219
L'accés a l'escola pública	221
· Anàlisi bivariada dels factors d'accés a l'ensenyament públic	222
· Anàlisi multivariada dels factors d'accés a l'ensenyament públic	230
· Anàlisi bivariada dels efectes	237
L'accés a l'ensenyament postobligatori	239
· Anàlisi bivariada dels factors d'accés a l'ensenyament postobligatori	240
· Anàlisi multivariada dels factors d'accés a l'ensenyament secundari postobligatori	247
Conclusió: el factor territorial en l'accés als diferents sectors d'ensenyament i en l'accés a la secundària postobligatòria	251
Bibliografia	253

INTRODUCCIÓ¹

Aquest capítol fa ús de les dades de la primera onada del PaD (2001-2002) per tal d'avaluar les probabilitats dels joves d'accedir a l'escola pública (en comptes de la privada) i a l'ensenyament secundari postobligatori. Si bé el fet d'utilitzar dades del PaD no ens permet detallar els càlculs a escala comarcal, aquestes dades sí que ens ofereixen la possibilitat d'aproximar l'anàlisi a una unitat de mesura més directa: la persona entrevistada.

Cal tenir en compte la perspectiva que dona el treball amb dades del PaD (basades en l'entrevista directa) per esbrinar què passa a les principals bifurcacions del sistema escolar, ja que la informació agregada per les unitats territorials que donen altres fonts com ara l'Estadística d'Ensenyament o l'Estadística de Població no dona una imatge versemblant de les seves subdivisions. Aquest capítol explica els factors que afavoreixen la probabilitat de matricular-se a l'escola pública i de cursar l'ensenyament secundari postobligatori. Gràficament, aquestes dues distribucions determinen dues cruïlles decisives, on els camins que pren l'alumnat acaben influint sobre la importància numèrica dels centres públics i privats i dels cicles posteriors al mínim legal. És clar que això no vol dir que les opcions d'aquests moments prefigurin inexorablement l'itinerari escolar d'una persona, ja que pot canviar d'escola o reprendre els estudis en altres moments, però sí que són cruïlles bàsiques que donen forma a una trajectòria educativa de més o menys durada.

1. Aquest capítol ha estat extret del llibre *Les desigualtats territorials en l'ensenyament a Catalunya*, de Xavier Bonal, Xavier Rambla i Marc Ajenjo. Fundació Jaume Bofill i Editorial Mediterrània. Col. Polítiques núm. 43. Barcelona, desembre de 2004.

L'anàlisi observa el complex fenomen que anomena *accés* amb plena consciència del risc de simplificar. De fet, es limita a llegir les dades estadístiques proporcionades per un instrument tan poderós com el PaD. D'aquesta manera, ha calgut reduir la varietat d'opcions a una tria dicotòmica entre els fets d'accedir o bé no accedir a unes menes d'escola o de cicle. Certament, hem de recordar que ni el ventall de possibilitats és tan restringit ni les decisions es prenen fora de context. Però també és important saber quina és la distribució de les característiques socials de l'alumnat que segueix unes vies i unes altres, perquè aquest criteri és molt apropiat per jutjar fins a quin punt l'educació és efectivament igualitària o desigual.

La recerca sobre l'educació dona una de les raons més decisives per justificar una anàlisi quantitativa. Fa uns anys, quan es mesuraven les desigualtats educatives a Catalunya, s'havia de tenir en compte que l'escola no estava a l'abast de tothom, ni era explícitament un dret social, ni havia de respondre a les mateixes condicions d'igualtat legal que ara. Més endavant, la institucionalització de l'ensenyament obligatori universal ha significat un gran progrés respecte a la situació d'aleshores. Tot i així, la recerca internacional continua fent evidents diverses cares de la desigualtat educativa fins i tot als països rics de l'OCDE, entre els quals figura Espanya (Jonsson i Erikson 2000, OCDE 2001). En altres estudis hem hagut de fer notar també que aquestes desigualtats persisteixen a Espanya (Calero i Bonal 1999) i a Catalunya (Bonal i Rambla 2001, Rambla 1999). Tot plegat suggereix que la distribució de l'accés a l'escola pública i a l'ensenyament postobligatori segurament és esbiaixada, i que lògicament és important conèixer la magnitud d'aquesta desigualtat.

Abans d'abordar els temes específics, recordarem que el PaD fa una altra contribució. Les anàlisis anteriors han comparat unitats territorials però no han pogut justificar fins a quin punt la dimensió territorial de les desigualtats educatives és rellevant. Com que el PaD permet introduir la grandària del municipi de residència en les anàlisis multivariades, facilita una estimació d'aquesta rellevància relativa de la dimensió territorial.

L'ACCÉS A L'ESCOLA PÚBLICA

Per tal d'avaluar les diferències d'accés a l'escola pública hem destriat de la mostra total d'individus del PaD aquells que es troben escolaritzats en les diverses modalitats de l'ensenyament reglat. Aquesta submostra consta de 770 persones, les quals tant poden ser persones entrevistades com persones que viuen a la llar de la persona entrevistada i que estan estudiant en algun dels nivells educatius següents: educació infantil (3-6) i primària, ESO, batxillerat o cicles formatius.

Per a aquesta mostra de 770 individus, aquest apartat cercarà les influències de diferents variables incloses al qüestionari del PaD. Agruparem les variables que tractarem en les anàlisis en les característiques següents:

- Variables descriptives de la mostra: tipus d'estudis en curs i sexe. Tant per les seves característiques com pels efectes que se n'esperen, són variables que no intervindran com a factors explicatius en l'anàlisi de les probabilitats d'accés al sector públic de l'ensenyament.
- Variables de lloc de residència i de lloc de procedència. Són variables dirigides a valorar la influència del lloc de residència en l'accés al tipus d'escola, així com les variables de caràcter migratori construïdes a partir de la informació sobre el lloc de naixement.
- Variables laborals. Variables referides a la situació laboral dels diferents progenitors.
- Variables familiars. Nombre de germans i variables referides a la tipologia de la llar.
- Variables socioeconòmiques. Dintre d'aquesta categoria s'han inclòs variables com el nivell d'estudis del pares, els ingressos de la llar o la classe social.

En aquest apartat presentem l'efecte de les diferents variables explicatives mitjançant dos tipus d'anàlisi. En primer lloc mostrarem els efectes de l'anàlisi bivariada de cadascuna de les variables per separat, i en segon lloc, els resultats d'una anàlisi multivariada mitjançant una regressió logística. Una tercera i última qüestió que tractarem fa referència a algunes conseqüències que pot tenir l'accés a l'escola pública o privada

sobre algunes variables del qüestionari del PaD que poden ser rellevants en la nostra anàlisi (rendiment escolar, esforç econòmic i satisfacció amb l'escola).

Anàlisi bivariada dels factors d'accés a l'ensenyament públic

La distribució de les 770 persones de la mostra segons el tipus d'escola on realitzen els seus estudis es recull a la Taula 1. Malgrat que es tracta d'una submostra d'unes dimensions relativament reduïdes, la seva distribució entre els diferents tipus d'estudis no es distancia en excés de la distribució real de l'alumnat entre centres públics i privats, tot i que s'observa una certa sobrerrepresentació de l'ensenyament privat no concertat.

Les Taules 2 a 7 resumeixen la informació relativa a la participació a l'escola pública dels individus de la submostra, tenint en compte les diverses variables descrites abans. Cada taula recull en les columnes la informació següent: les variables que s'inclouen

Taula 1.
Distribució de la mostra segons tipus d'estudis en curs i tipus d'escola

		Tipus d'escola			
Estudis en curs		Pública	Concertada	Privada	Total
Educació primària	Absolut	229	145	44	418
	% Tipus d'estudi	54,8	34,7	10,5	100,0
Educació secundària obligatòria	Absolut	107	66	33	206
	% Tipus d'estudi	51,9	32,0	16,0	100,0
Batxillerat postobligatori	Absolut	61	19	16	96
	% Tipus d'estudi	63,5	19,8	16,7	100,0
Altres	Absolut	31	5	14	50
	% Tipus d'estudi	62,0	10,0	28,0	100,0
Total	Absolut	428	235	107	770
	% Tipus d'estudi	55,6	30,5	13,9	100,0

Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 2.
La incidència de l'escola pública segons els tipus d'estudi i el sexe de la persona entrevistada

Variable i categories	Pes categories	Incidència escola pública	Significació
Tipus d'estudi	100,0%	55,6%	0,000
Educació primària	54,3%	54,8%	No
Educació secundària obligatòria	26,8%	51,9%	No
Batxillerat postobligatori	12,5%	63,5%	+
Altres	6,5%	62,0%	No
Sexe	100,0%	55,6%	0,935

Nota:

1. El pes de les categories sempre suma 100.
2. La incidència de l'escola pública és el percentatge de persones d'aquella categoria que estudien en aquestes escoles; per tant, el seu valor complementari fins a 100 és la incidència total de l'escola concertada i privada. El valor total de cada variable coincideix amb la incidència total de l'escola pública a la mostra (55,6%), llevat de les petites variacions provocades per l'exclusió inevitable de les no respostes en alguna variable.
3. El nivell de significació de cada variable és el risc d'error a l'hora d'acceptar que aquella variable incideix sobre el tipus d'escola. L'anàlisi accepta que una variable exerceix una influència significativa si aquest valor és inferior a 0,050: és a dir, tolera tan sols un risc d'error del 5%, o el que és el mateix, requereix una confiança del 95%.
4. El nivell de significació de cada categoria indica si la seva incidència és superior (+) o inferior (-) que el conjunt, o bé si no hi ha prou evidència per afirmar que aquesta incidència és major o menor que la del conjunt (No). Hem graduat aquesta significació segons el criteri següent:

Signe	Significació (s)
+ + + ---	$s \leq 0,010$
+ + --	$0,010 < s \leq 0,050$
+ -	$0,050 < s \leq 0,100$
No	$s > 0,100$

Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

i les seves diferents categories, el pes de les categories en el global de la variable, la incidència de l'escola pública en aquella categoria (és a dir, quin és, de cada categoria, el percentatge que accedeix a l'escola pública) i el grau de significació de cada variable i de les seves categories (vegeu l'explicació detallada a les notes al peu de la Taula 2). Les taules inclouen els resultats de cada categoria només en aquelles variables que s'han mostrat significatives, mentre que en els casos en què la variable no s'ha mostrat significativa (com és el cas del sexe) s'ha optat per prescindir d'aquesta informació.²

La primera aportació d'aquestes dades fa referència al tipus d'estudis i al sexe. El tipus d'estudis marca una diferència important en la mesura que, en la categoria de persones entrevistades que estudien batxillerat, la incidència de l'escola pública és significativament major que en el conjunt de la població. De fet, aquest fet es correspon amb la realitat, ja que aquest és el nivell educatiu amb més proporció d'estudiants escolaritzats al sector públic. El sexe, en canvi, no exerceix cap influència en l'accés a un tipus o altre d'ensenyament.

La Taula 3 respecte al repartiment de l'escolarització entre els sectors públic i privat a cada comarca corrobora que: de fet, a les comarques amb menys habitants és significativament major la incidència de l'escola pública, mentre que a les ciutats que tenen entre 50.000 i 100.000 habitants o a Barcelona és significativament menor. L'únic valor de la variable que no és significativament diferenciat de la mitjana correspon a les ciutats d'entre 100.000 i 500.000 habitants (ciutats com Badalona o l'Hospitalet). La situació d'aquestes localitats menys o més poblades a les quatre províncies es tradueix en una incidència menor de l'escola pública a Barcelona, alhora que una incidència major a les altres tres.

Pel que fa a les variables referides al lloc de naixement, la taula mostra que el lloc de naixement de l'estudiant no exerceix cap influència, però sí que ho fa en canvi l'origen geogràfic dels progenitors: la incidència de l'escola pública és molt més important quan

2. A tall d'exemple, el fet que la variable *sexe* no es mostri significativa vol dir que no podem assegurar que la incidència de l'escola pública sigui major o menor en els nois o en les noies, i per tant la incidència de l'escola pública sempre serà propera al 55,6% del conjunt.

Taula 3.
Incidència de l'escola pública segons l'hàbitat i el lloc de naixement

Variable i categories	Pes categories	Incidència escola pública	Significació
Hàbitat de residència	100,0%	55,6%	0,000
Menys de 2.000 habitants	4,9%	89,5%	+++
De 2.000 a 9.999 habitants	16,6%	71,9%	+++
De 10.000 a 49.999 habitants	26,9%	65,4%	+++
De 50.000 a 99.999 habitants	10,6%	43,9%	--
De 100.000 a 499.999 habitants	18,1%	55,7%	No
Barcelona	22,8%	30,1%	---
Província de residència	100,0%	55,5%	0,000
Barcelona	77,4%	50,1%	---
Girona	7,9%	73,8%	+++
Lleida	5,2%	70,0%	+
Tarragona	9,5%	76,7%	+++
Lloc de naixement de l'entrevistat	100,0%	55,6%	0,289
<i>Lloc de naixement del pare</i>	<i>100,0%</i>	<i>55,6%</i>	<i>0,000</i>
A Catalunya	70,6%	54,4%	No
A Espanya	23,5%	51,3%	No
En un altre país	4,1%	87,2%	+++
<i>Lloc de naixement de la mare</i>	<i>100,0%</i>	<i>55,5%</i>	<i>0,000</i>
A Catalunya	76,1%	56,8%	No
A Espanya	18,0%	42,3%	---
En un altre país	5,9%	77,8%	+++
Lloc de naixement dels dos progenitors	100,0%	55,7%	0,000
Ambdós a Catalunya	62,2%	58,2%	+
Ambdós a Espanya	10,4%	56,3%	No
Parella mixta: Catalunya / Espanya	19,5%	39,3%	---
Algun a l'estranger	7,9%	75,4%	+++

Nota: vegeu notes de la Taula 2.
Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

el pare o la mare han nascut a l'estranger (d'un 87% i d'un 78%, respectivament) que en la resta de casos, mentre que és menor quan la mare ha nascut en una altra comunitat autònoma (d'un 42%). La combinació del lloc de naixement dels dos progenitors

torna a palesar efectes rellevants quan algun dels membres ha nascut a l'estranger. Hi ha, però, un efecte relativament sorprenent: la relació positiva entre la incidència de l'escola pública i el fet que els dos membres de la parella hagin nascut a Catalunya. Una explicació d'aquest fet està relacionada probablement amb la presència de menys parelles mixtes en aquelles localitats amb més predomini de l'escola pública. Aquest fet ens el mostrarà l'anàlisi multivariada en l'apartat següent.

La Taula 4 recull la informació sobre la incidència de l'escola pública segons el nombre de fills que conviuen a la llar i segons la tipologia de la llar. El nombre de fills que conviuen a la llar és un factor remarcable, ja que a la seva categoria modal (2 fills) la incidència és significativament menor que al conjunt de la mostra, i a la categoria següent (3 fills) és major. També cal matisar que no s'observa cap efecte en la categoria d'un sol fill, i que en canvi és molt acusada la incidència major en una altra categoria (5 o més) el pes de la qual és molt lleu. D'altra banda, l'estructura de la llar no és una variable que presenti diferències significatives en l'accés a l'escola pública. A priori esperaríem que a les llars monoparentals hi hagués una major incidència de l'escola pública. Ara bé, com que les llars monoparentals es concentren a les grans ciutats i en

Taula 4.

Incidència de l'escola pública segons el nombre de fills que conviuen a la llar i segons el tipus de llar

Variable i categories	Pes categories	Incidència escola pública	Significació
Nombre de fills que conviuen	100,0%	55,6%	0,007
1	17,5%	57,8%	No
2	60,3%	51,2%	---
3	19,6%	64,1%	++
4	3,8%	65,5%	No
5 o més	1,8%	85,7%	++
Estructura de la llar	100,0%	55,6%	0,723

Nota: vegeu notes de la Taula 2.

Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 5.
Incidència de l'escola pública segons el nivell d'estudis de la llar

Variable i categories	Pes categories	Incidència escola pública	Significació
Estudis acabats del pare	100,0%	55,6%	0,000
Sense estudis acabats	8,6%	77,2%	+++
Primària completa	17,1%	64,6%	++
Graduat escolar	30,1%	59,8%	No
Estudis secundaris	19,2%	47,2%	--
Diplomatura o similar	10,3%	51,5%	No
Llicenciatura, doctorat	14,8%	37,8%	---
Estudis acabats de la mare	100,0%	55,7%	0,000
Sense estudis acabats	8,9%	76,1%	+++
Primària completa	18,5%	65,0%	++
Graduat escolar	25,1%	54,2%	No
Estudis secundaris	20,9%	52,5%	No
Diplomatura o similar	16,9%	50,8%	No
Llicenciatura, doctorat	9,7%	38,4%	---
Nivell màxim d'estudis de la llar	100,0%	55,5%	0,000
Sense estudis acabats	5,8%	82,2%	+++
Primària completa	13,2%	64,7%	++
Graduat escolar	25,3%	61,5%	++
Estudis secundaris	21,7%	50,9%	No
Diplomatura o similar	14,8%	56,1%	No
Llicenciatura, doctorat	19,2%	37,8%	---

Nota: vegeu notes de la Taula 2.
Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

aquestes la incidència de l'escola pública és menor, possiblement ambdós efectes es compensen i per aquesta raó l'estructura de la llar no apareix com a variable significativa en les diferències d'accés a l'escola pública.

La Taula 5 compara la incidència de l'escola pública segons el nivell d'estudis del pare, de la mare i de tots dos progenitors. Reflecteix una relació negativa clara, en la mesura que aquesta incidència és major quan aquest nivell és menor, mentre que és menor

quan els progenitors són llicenciats. La variable *estudis màxims de la llar* s'ha construït a partir del nivell d'estudis més alt d'un dels dos membres de la parella i el de l'únic membre en el cas de les llars monoparentals. També en aquest cas es mantenen les diferències en la mateixa línia que en les variables individuals.

Una pauta similar a l'impacte del nivell d'estudis sobre la incidència de l'escola pública es deixa notar pel que fa a la situació laboral de la llar (Taula 6). Un resum esquemàtic diria que la incidència és major quan aquesta posició relativa és inferior. Les situacions d'atur o inactivitat augmenten la incidència de l'escola pública (en el cas de la mare només les situacions d'inactivitat). En el cas de la variable conjunta, la situació d'inactivitat també és la que augmenta la incidència de l'escola pública, mentre que a les llars on tots dos progenitors participen al mercat laboral l'escola privada té més

Taula 6.

Incidència de l'escola pública segons la situació laboral familiar

Variable i categories	Pes categories	Incidència escola pública	Significació
Situació laboral del pare	100,0%	55,4%	0,001
Treballa (jornada completa)	90,5%	53,2%	---
Treballa (jornada parcial, intermitent)	2,6%	58,8%	No
Aturat	1,8%	100,0%	+++
Inactiu	5,1%	76,5%	++
Situació laboral de la mare	100,0%	55,5%	0,000
Treballa (jornada completa)	50,3%	47,9%	---
Treballa (jornada parcial, intermitent)	18,7%	56,3%	No
Aturada	6,6%	62,0%	No
Inactiva	24,4%	68,6%	+++
Situació laboral de la parella	100,0%	55,6%	0,000
Ambdós actius	72,9%	50,6%	---
Algun/a inactiu/va	27,1%	68,9%	+++

Nota: vegeu notes de la Taula 2.

Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 7.
Incidència de l'escola pública segons els ingressos i la posició social

Variable i categories	Pes categories	Incidència escola pública	Significació
Ingressos anuals bruts de la llar	100,0%	54,5%	0,000
De 0 a 12.000 €	20,0%	68,5%	+++
De 12.001 a 18.000 €	23,6%	59,8%	No
De 18.001 a 24.000 €	15,9%	52,6%	No
De 24.001 a 39.000 €	20,8%	51,7%	No
Més de 39.000 €	19,6%	38,6%	---
Posició social del pare	100,0%	55,3%	0,124
Posició social de la mare	100,0%	54,8%	0,000
Classe mitjana propietària	9,8%	43,1%	--
Classe mitjana assalariada	43,0%	47,9%	---
Classe treballadora	43,4%	63,1%	+++
Altres	3,8%	67,9%	No
Posició social màxima de la parella	100,0%	55,6%	0,000
Classe mitjana propietària	21,4%	44,8%	---
Classe mitjana assalariada	43,3%	53,9%	No
Classe treballadora	33,7%	63,1%	+++
Altres	2,5%	91,7%	++

Nota: vegeu notes de la Taula 2.
Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

pes en comparació amb les altres categories de la variable.

La Taula 7, finalment, recull les variables de caràcter socioeconòmic de la llar. Tant uns ingressos anuals bruts per sota de 12.000 euros (dos milions de les antigues pessetes) com una posició social de classe treballadora (de la mare o de la parella) són factors que augmenten la probabilitat d'accés dels fills i filles a l'escola pública.³ En canvi, les llars de classe mitjana patrimonial (empresaris, autònoms, professionals liberals)

3. Hem utilitzat la tipologia de *classe social* ja construïda per l'equip d'investigació del PaD.

opten majoritàriament per anar a un col·legi privat o concertat. D'altra banda, no seria raonable entendre que la neutralitat que revelen les freqüències enregistrades en la classe mitjana assalariada sigui definitiva. Aquest grup abasta tant el personal directiu, tècnic i professional més ben situat com el personal que fa tasques administratives, comercials i burocràtiques. Les dimensions de la mostra no permeten que destriem els dos subgrups, tal com s'ha fet en altres treballs (per exemple, l'estudi de Calero i Bonal de 1999 va mostrar que el segon subgrup també opta més per l'escola privada).

En suma, de l'anàlisi bivariada es desprèn que alguns factors afavoreixen significativament una acusada incidència de l'escola pública. El fet de residir en municipis petits, l'origen estranger d'algun progenitor, el nivell baix d'estudis d'algun dels progenitors, la inactivitat laboral i la pertinença a la classe treballadora són els factors més destacats d'aquesta relació. El subapartat següent reflectirà la influència conjunta d'algunes de les variables seleccionades.

Anàlisi multivariada dels factors d'accés a l'ensenyament públic

Si considerem l'efecte de cada factor sobre la incidència de l'escola pública, podem afinar les nostres observacions fins al detall de cada casella encreuada, però perdem de vista les interaccions entre les variables. Hem de suposar, però, que deu haver-hi interseccions entre algunes de les categories que s'han revelat més influents a l'anàlisi bivariada, com de fet hem hagut de reconèixer en molts comentaris. Dos exemples il·lustren aquesta limitació amb claredat. Quan les taules de contingència indiquen que l'escola pública incideix menys a Barcelona que a les altres províncies, no tenen en compte si aquesta associació estadística es deriva de la grandària diferent de les localitats d'aquesta província. Així mateix, l'estructura de les llars i aquesta incidència semblen independents a primera vista, però ignorem si no distorsiona el resultat el fet que les llars monoparentals es concentren a les ciutats principals.

Una regressió logística que empri totes les variables descrites fins ara ens permetrà ordenar el poder explicatiu d'aquests factors tenint en compte aquestes possibles connexions. La regressió logística permet mostrar quin és l'efecte de cadascuna de les

variables independents sobre la variable depenent –en el nostre cas, la incidència de l'escola pública– un cop descomptat l'efecte de la resta.

El Quadre 1 presenta la informació necessària per justificar les raons per les quals les diferents variables que han intervingut en les anàlisis bivariades han estat incloses o excloses de la regressió logística. Les limitacions imposades per la grandària mostral ($n = 770$) han aconsellat treballar amb el nombre mínim de variables possible i amb un nivell màxim d'agregació de les variables incloses. Les raons que justifiquen l'exclusió es relacionen amb el fet que la variable no s'hagi mostrat significativa, amb la concentració d'un gran nombre de casos de la mostra, amb la quantitat de casos "perduts" o el fet que la informació que recullen queda representada per una altra variable. En els casos de variables d'un mateix grup (pare, mare o llar) hem optat normalment per incloure en les regressions parcials la variable més significativa. No obstant això, a vegades una gran quantitat de casos perduts ens ha invitat a prioritzar el criteri del nombre de casos a la mostra.

El procediment seguit en la regressió logística ha estat cercar el model que expliqués millor la incidència de l'escola pública. D'aquesta manera, en el model s'introdueixen successivament les variables que més expliquen la incidència de l'escola pública, una per una, fins que la introducció d'una variable nova no millora significativament el model. Amb aquest procediment s'aconsegueix un model amb el nombre mínim de variables i que explica el màxim de la variable dependent (principi de parsimònia).

La utilització d'aquest model ens porta a desestimar les variables: *província de residència, estructura de la llar, nivell màxim d'estudis de la parella i posició social de la mare*. Estrictament, aquest procediment no implica que aquestes variables no incideixin en l'accés a l'escola pública, però sí que la seva aportació no s'ha mostrat significativa (cal tenir en compte les limitacions de la mostra). Finalment, el model inclou les variables: *hàbitat de residència, lloc de naixement dels pares, situació laboral dels pares, nombre de fills que conviuen a la llar i ingressos bruts de la llar*.

El pas següent consisteix a comprovar la presència o absència d'interacció entre les variables del model. L'única interacció destacada que apareix és la que es produeix entre la situació laboral de la llar i el nombre de fills que hi conviuen. La interacció

Quadre 1.

Selecció de les variables independents de la regressió logística sobre la probabilitat d'accés a l'ensenyament públic

Variables	Característiques de la variable	Associació més significativa en regressions parcials	Decisió
Nombre d'habitants del municipi de residència		Sí	Inclusa
Província de residència		Sí	Inclusa
Lloc de naixement de l'individu	Casos concentrats (el 94% Catalunya)		Descartada
Lloc de naixement del pare	Té valors perduts	Associació menys significativa que les altres dues variables	Descartada
Lloc de naixement de la mare	Pocs valors perduts	Associació menys significativa que la variable conjunta	Descartada
Lloc de naixement dels progenitors	No té cap valor perdut	L'associació és més significativa que la de les altres dues	Inclusa
Situació laboral del pare	Valors molt concentrats	Menys significació que la variable conjunta	Descartada
Situació laboral de la mare		Menys significació que les altres dues	Descartada
Situació laboral dels progenitors	La mostra és completa i és sensible a les diferències que depenen de la mare	L'associació és més significativa que la de les altres dues	Inclusa
Nombre de fills		Sí	Inclusa en una tipologia amb la situació laboral de la parella
Estructura de la llar		No és significativa	Inclusa (*)
Estudis del pare	Té casos perduts	L'associació és més significativa que la de les altres dues	Descartada
Estudis de la mare		Té menys significació que les altres dues	Descartada
Nivell màxim d'estudis de la parella	Menys casos exclosos que els estudis del pare o la mare	Menys significació que la referida al pare	Inclusa
Ingressos anuals bruts de la llar		Sí	Inclusa
Posició social del pare	Molts casos perduts	Menys significació que les altres dues	Descartada
Posició social de la mare	Pocs casos exclosos	L'associació és més significativa que la de les altres dues	Inclusa
Posició social més alta de la parella	La mostra és completa	Menys significació que la referida a la mare	Descartada

(*) Tot i que l'estructura de la llar no és significativa en l'anàlisi bivariada hem optat per incloure la variable amb l'objectiu d'observar si guanya significació en l'anàlisi multivariada.

Font: Elaboració pròpia.

entre aquestes dues variables revela que quan els dos progenitors són actius, el nombre de fills no fa variar sensiblement les probabilitats d'accés a l'escola pública, mentre que en aquelles situacions en què algun dels membres és inactiu, el nombre de fills influeix positivament en la incidència de l'escola pública, és a dir, com més elevat és el nombre de fills més elevada és la probabilitat que els fills escolaritzats ho estiguin a l'escola pública. D'aquesta manera, el model definitiu per realitzar la regressió logística incorpora les variables següents:

- Nombre d'habitants del municipi de residència
- Lloc de naixement d'ambdós pares
- Situació laboral d'ambdós membres
- Nombre de fills que conviuen a la llar
- Ingressos anuals bruts de la llar

La Taula 8 presenta els coeficients de la regressió logística a partir de dues regressions: la que es duu a terme si s'estudia cada variable per separat i la que es duu a terme un cop s'incorporen totes les variables al model. La informació que apareix a la taula és la següent:

- β Són els coeficients de la regressió logística. Si en una categoria és proper a zero vol dir que aquella categoria es comporta de manera semblant al conjunt, mentre que uns valors positius signifiquen que hi ha una major incidència de l'escola pública i uns valors negatius que aquesta incidència és menor. No se solen interpretar directament, sinó que es transformen en $Exp(\beta)$ per facilitar-ne la lectura.
- Sig. Ens indica la significació del coeficient β , o, el que és el mateix, $Exp(\beta)$. Ens indica quin és el risc d'assumir que β sigui diferent de zero (o $Exp(\beta)$ diferent de 1). En el nostre cas, per decidir des de quin punt l'efecte d'una categoria és significatiu s'ha comparat el valor de cadascuna amb la freqüència de l'escola pública a tota la mostra (55,6%). Quan el valor de Sig. és gran, implica un risc massa elevat per afirmar que el valor és diferent de zero i per tant no podem assegurar que el comportament d'aquell grup (o variable) sigui diferent del conjunt. Si el valor és petit és que podem afirmar sense risc d'error que el valor pertinent és diferent de zero i, per tant, que en aquell grup la incidència de l'escola pública és major o menor que

en el conjunt (en funció del valor positiu o negatiu de β). Cal fer l'advertiment que en aquells casos en què el valor de *Sig.* és diferent de zero, no podem assegurar que una variable no incideixi en la variable depenent. *Sig.* només ens informa sobre el risc que correm en cas que assegurem la seva influència (en una mostra tan petita és probable que moltes variables que no siguin significatives ho passessin a ser si la mostra fos més gran).

- *Exp(β)*. S'obté directament del primer i és el que es coneix com a *odd ratio*. Quan β és proper a zero, *Exp(β)* serà proper a la unitat i, per tant, s'avalua si es troba per sobre o per sota d'1. Indica quants cops és més gran o més petita (en funció de si és un valor per sobre o per sota de la unitat) la probabilitat que algú d'aquella categoria vagi a l'escola pública respecte al conjunt dels entrevistats. Estrictament, cal llegir el valor observat en una categoria com la variació de la relació entre la probabilitat d'anar a una escola pública i la probabilitat d'anar a una concertada/privada quan la variable pren aquest valor en relació amb el conjunt de la variable. Cal observar que hem pres l'opció de fer totes les comparacions per referència a la incidència de l'escola pública en el conjunt de la mostra i no amb una categoria de referència seleccionada.

La comparació entre els coeficients és el que ens informa de si la importància que s'observa en cadascuna de les variables es modifica un cop es controla la resta de variables, i en quin sentit es produeixen els efectes. A tall d'exemple, en l'anàlisi individualitzada del nivell d'ingressos, les famílies amb ingressos inferiors a 18.000 euros (tres milions de pessetes) tenen una probabilitat de dur els fills a l'escola pública un 38% més gran que el conjunt de les famílies de la mostra. Amb la incorporació de la resta de variables, aquesta probabilitat s'incrementa fins al 84%, per la qual cosa cal concloure que la incidència de l'escola pública en les famílies que ingressen pocs diners és encara més gran que la realment observada. Dit d'una altra manera, si els que ingressen menys de 18.000 euros es distribuïssin en el territori (hàbitat de residència) igual que la resta de la població, tinguessin una situació laboral i un nombre de fills semblant a la del conjunt, i no hi hagués cap diferència respecte del lloc de procedència, s'observaria que tenen una probabilitat un 84% més gran de dur els fills a l'escola pública que la resta de les famílies, mentre que aquesta distribució desigual fa que aquesta probabilitat només sigui d'un 38%.

Taula 8.
Coeficients de la regressió logística

	Incidència de les variables per separat			Incidència del conjunt de variables		
	ß	Sig.	Exp(ß)	ß	Sig.	Exp(ß)
Hàbitat de residència		0,000			0,0000	
Menys de 10.000 habitants	0,9009	0,000	2,4618	1,1738	0,0000	3,2341
10.000-49.999 habitants	0,3902	0,003	1,4772	0,5700	0,0001	1,7683
50.000-500.00 habitants	-0,1956	0,113	0,8223	-0,1865	0,1775	0,8299
Barcelona	-1,0954	0,000	0,3344	-1,5573	0,0000	0,2107
Lloc de naixement dels pares		0,000			0,0013	
Ambdós a Catalunya	0,0251	0,838	1,0254	0,0757	0,5997	1,0786
Ambdós a Espanya	-0,0742	0,697	0,9284	-0,3607	0,1022	0,6972
Parella mixta Catalunya / Espanya	-0,7412	0,000	0,4765	-0,5402	0,0029	0,5826
Algun nascut a l'estranger	0,7903	0,001	2,2041	0,8253	0,0023	2,2826
Nombre de fills * Situació laboral		0,000			0,0000	
Ambdós actius amb 1 fill	-0,2310	0,234	0,7937	-0,2694	0,2266	0,7639
Ambdós actius amb 2 fills	-0,6076	0,000	0,5446	-0,8116	0,0000	0,4441
Ambdós actius amb 3 o més fills	-0,3958	0,038	0,6731	-0,0796	0,7188	0,9234
Algun inactiu amb 1 fill	-0,1961	0,529	0,8219	-0,3885	0,2787	0,6781
Algun inactiu amb 2 fills	-0,0656	0,729	0,9365	-0,2307	0,2899	0,7939
Algun inactiu amb 3 o més fills	1,4962	0,000	4,4647	1,7798	0,0000	5,9287
Ingressos anuals bruts de la llar		0,000			0,0000	
18.000 € o menys	0,3222	0,011	1,3801	0,6104	0,0001	1,8413
18.001 € - 39.300 €	-0,1642	0,204	0,8485	-0,0814	0,5763	0,9219
Més de 39.300 €	-0,7173	0,000	0,4880	-0,8692	0,0000	0,4193
No hi ha informació	0,5594	0,014	1,7496	0,3401	0,1777	1,4051
Constant	És diferent en cada variable			0,5736	0,0003	1,7746

Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

La taula recull la incidència de les variables que exerceixen impactes més acusats sobre l'accés a l'escola pública. Les interpretacions més destacades són les següents:

- Afavoreix considerablement la incidència de l'escola pública la residència en una localitat menor de cinquanta mil habitants, però sobretot, menor de deu mil. Aquest darrer efecte es reforça si es tenen en compte totes les variables. En altres paraules, si a les localitats menys poblades no hi hagués més parelles que tenen pocs fills i tots dos membres de les quals disposen d'una ocupació, si no hi hagués més llars amb ingressos elevats, o menys famílies que no han nascut a l'estranger que al conjunt de la mostra, encara seria major la incidència de l'escola pública. Els residents a municipis petits accedeixen a l'escola pública tres vegades més que el conjunt de la mostra, mentre que si es tracta de residents a Barcelona aquest accés es redueix a una cinquena part de la incidència observada per al conjunt de la mostra.
- És també molt positiva la influència de les llars amb algun progenitor inactiu i més de tres fills, ja que la probabilitat d'accés a l'escola pública es multiplica per sis. En canvi, encara que les famílies siguin nombroses, si ambdós progenitors són actius la incidència de l'escola pública és semblant a la del conjunt de la mostra.
- Els ingressos de la llar contribueixen a la incidència de l'escola pública per sota del llindar de 18.000 euros. Els estudiants que resideixen en aquestes llars accedeixen a l'escola pública gairebé el doble del que ho fa el conjunt, mentre que per als que viuen en llars que superen els 39.000 euros la probabilitat d'accés es redueix al 50% respecte al conjunt.
- El lloc de naixement dels pares només és significatiu quan algun dels progenitors és nascut a l'estranger (tenen una probabilitat d'accés a l'escola pública de més del doble que el conjunt) i per als fills de parelles mixtes (la seva probabilitat d'anar a l'escola pública és poc més de la meitat del conjunt). Aquest darrer fet descarta la hipòtesi que hem assenyalat en l'anàlisi bivariada segons la qual atribuïem la baixa incidència de l'escola pública en la categoria de parelles mixtes a la seva probable concentració en els nuclis urbans, on la presència de l'escola privada és més alta. La regressió logística ens mostra com el menor accés de les parelles mixtes a l'escola pública és independent de l'hàbitat. També cal assenyalar que crida l'atenció que la categoria *ambdós nascuts a Catalunya* no es mostri significativa.

En suma, la regressió logística ratifica la importància dels factors introduïts a l'anàlisi bivariada, però estableix una jerarquia entre ells. És especialment reveladora l'absència, en les primeres posicions d'aquesta ordenació, dels factors que actuen d'acord amb el poder explicatiu dels indicadors de la classe social o del seu correlat del nivell d'estudis. En canvi, la influència principal correspon al territori, la situació laboral combinada amb la familiar, els ingressos i l'origen geogràfic.

Anàlisi bivariada dels efectes

Comentarem breument unes altres associacions estadístiques de la distribució de les persones entrevistades pels sectors escolars. És rellevant destriar-les perquè fan referència més aviat als efectes que no pas als factors d'aquesta variable. Les Taules 9, 10 i 11 resumeixen aquests efectes tenint en compte en aquest cas les tres opcions d'escola: pública, concertada i privada.

El resultat general indica que la tria del sector privat gairebé no influeix sobre la percepció dels resultats, però agreuja el cost de l'escola i la sensació d'esforç econòmic, i

Taula 9.
Relació entre el tipus d'escola i la percepció del rendiment escolar del fill o filla

			Tipus d'escola			
			Pública	Concertada	Privada	Total
Rendiment escolar	Bé	Total	330	188	79	597
		% de tipus	77,3%	80,3%	76,7%	78,1%
	Ni bé ni malament	Total	66	26	20	112
		% de tipus	15,5%	11,1%	19,4%	14,7%
	Malament	Total	31	20	4	55
		% de tipus	7,3%	8,5%	3,9%	7,2%
Total		Total	427	234	103	764
		% de tipus	100%	100%	100%	100%

Significació = 0,187.
Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

a més consolida una major satisfacció per l'educació dels fills. Les variables de tipus econòmic ens assenyalen que, si bé la tria de l'escola pública pot tenir molta relació amb els costos de l'ensenyament, també es dona el cas que un 40% de les famílies que opten per l'escola pública considera que aquesta opció no comporta cap esforç econòmic. La percepció semblant del rendiment escolar del fill/a i les valoracions majoritàriament positives de l'escola (tot i que superiors en l'escola privada) sembla que apunten que per a moltes famílies l'opció per l'escola pública no és una opció secundària o "inevitable".

Taula 10.

Relació entre el tipus d'escola i l'esforç econòmic (despesa mensual)

Què li costa l'escolarització del fill?

Tipus d'escola	Mitjana (€)	N	Desviació típica
Pública	48,05	369	67,03
Concertada	123,56	233	120,45
Privada	209,76	105	171,74
Mitjana	97,03	707	121,85

Significació = 0,000.

			Tipus d'escola			
			Pública	Concertada	Privada	Total
Esforç econòmic per l'escola	Sí, molt	Total	46	17	26	89
		% de tipus	11%	7,2%	24,8%	11,7%
	Sí, bastant	Total	82	68	29	179
		% de tipus	19,5%	28,9%	27,6%	23,6%
	Sí, una mica d'esforç	Total	121	92	33	246
		% de tipus	28,8%	39,1%	31,4%	32,4%
	No, cap	Total	171	58	17	246
		% de tipus	40,7%	24,7%	16,2%	32,4%
Total		Total	420	235	105	760
		% de tipus	100%	100%	100%	100%

Significació = 0,000.

Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 11.
Relació entre el tipus d'escola i la satisfacció

Està satisfet amb el tipus d'educació del seu fill?

		Tipus d'escola			
		Pública	Concertada	Privada	Total
Sí	Absolut	340	218	97	655
	% tipus d'estudi	81,5	93,6	95,1	87,1
No	Absolut	77	15	5	97
	% tipus d'estudi	18,5	6,4	4,9	12,9
Total	Absolut	417	233	102	752
	% tipus d'estudi	100	100	100	100

Significació = 0,000.

Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

L'ACCÉS A L'ENSENYAMENT POSTOBLIGATORI

Per avaluar les diferents probabilitats d'accés a l'ensenyament postobligatori ens basarem en el mateix procediment que hem emprat per valorar les diferències d'accés a l'ensenyament públic o privat. En aquest cas, hem seleccionat una submostra del PaD que inclou tots els individus d'entre 16 i 29 anys, amb l'objectiu d'excloure de l'anàlisi tots aquells individus que per la seva edat no poden haver accedit encara a l'ensenyament secundari postobligatori i aquells individus de 30 anys o més que haurien accedit a aquesta etapa educativa fa 15 anys o més. D'aquesta manera aconseguim neutralitzar les diferències generacionals en els nivells formatius de la població, unes diferències que ja hem observat que són notables.

La mostra amb les característiques descrites està formada per 1.138 individus, els quals, igual que en l'anàlisi anterior, o bé són persones entrevistades o bé conviuen a la llar de la persona entrevistada. Agrupem les variables que tractarem en les anàlisis en les característiques següents:

- Variables generals i individuals. Sexe, edat i posició en la llar. La posició en la llar és un indicador que fa referència a si l'individu s'ha independitzat o no. S'han considerat que sí en aquells casos en els quals l'informant principal és el mateix individu, la seva parella, o algú de la seva generació (germà, cosí, etc.). S'ha considerat que no s'han independitzat aquells casos en els quals l'informant principal és algun membre d'una generació anterior (pare, mare, avi...).
- Variables de lloc de residència i de lloc de procedència. Hàbitat i província de residència, i lloc de naixement de l'individu i dels seus progenitors.
- Variables laborals. Situació laboral dels diferents progenitors.
- Variables socioeconòmiques. Nivell d'estudis, classe social del nucli de la llar i nivell d'ingressos de la llar. Cal tenir en compte que en aquestes dues darreres variables hi ha certes diferències de concepte en funció de quina sigui la posició en la llar. Així, per als qui són fills o similars, la classe social de referència serà la del pare i la mare, mentre que ens referirem a la classe social pròpia o de la parella en aquells casos en què l'individu s'hagi independitzat. El mateix procediment s'ha utilitzat en la variable referida als ingressos: sempre considerem els ingressos de la llar, que corresponen als ingressos del pare i de la mare en els casos en què l'individu no s'ha independitzat i als ingressos propis i de la parella (si és el cas) quan l'individu s'ha independitzat.

Les variables referides als progenitors, com en l'anàlisi anterior, es descomponen en variables referides al pare i a la mare més una variable conjunta. Emprarem el mateix sistema que en l'apartat anterior per seleccionar quina de les tres serà la més significativa per intervenir en la regressió logística posterior.

Anàlisi bivariada dels factors d'accés a l'ensenyament postobligatori

En aquest cas hem optat per descompondre la variable dependent en tres categories en comptes de dues en l'anàlisi bivariada. L'objectiu és poder distingir entre l'accés a la via acadèmica o professional de l'ensenyament postobligatori. D'aquesta manera, la variable diferencia els que no han accedit a cap tipus d'ensenyament més enllà de l'obligatori, els que han accedit a l'ensenyament secundari professional (l'antiga FP o els nous cicles formatius) i els que han accedit al batxillerat.

Les taules següents mostren les relacions bivariades entre les variables independents i l'accés a l'ensenyament secundari postobligatori. Per tal de no fer feixuga la lectura hem optat per incloure només la variable referida a ambdós progenitors en aquells casos en els quals la informació sobre només un d'ells és redundant. Posteriorment, les característiques i la significació de cadascuna de les variables ens proporcionaran els criteris per determinar quines variables seran incloses en la regressió logística.

Les Taules 12, 13 i 14 ens mostren que tant el sexe, com l'edat, com el fet que l'individu s'hagi independitzat són variables significatives en l'accés a l'ensenyament secundari postobligatori. Sembla que els millors resultats acadèmics femenins es tradueixen en un major accés a l'ensenyament secundari acadèmic. També l'edat es mostra significativa

Taula 12.
Accés a l'ensenyament secundari postobligatori segons el sexe

	No hi han accedit (%)	Professional (%)	Acadèmic (%)	Total (%)
Home	31,0	23,5	45,6	100
Dona	22,7	17,3	60,0	100
Total	27,0	20,5	52,5	100

Significació = 0,00.
Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 13.
Accés a l'ensenyament secundari postobligatori segons l'edat

	No hi han accedit (%)	Professional (%)	Acadèmic (%)	Total (%)
De 16 a 19 anys	21,2	12,2	66,7	100
De 20 a 24 anys	26,2	20,4	53,4	100
De 25 a 29 anys	31,1	25,2	43,6	100

Significació = 0,00.
Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 14.

Accés a l'ensenyament secundari postobligatori segons la posició a la llar

	No hi han accedit (%)	Professional (%)	Acadèmic (%)	Total (%)
S'ha independitzat	39,6	25,5	35,0	100
No s'ha independitzat	21,4	18,3	60,4	100
Altres situacions	15,6	12,5	71,9	100

Significació = 0,00.

Nota: Les categories de la variable corresponen a les posicions següents dins la llar:

- S'ha independitzat: la formen tots aquells que, respecte de l'informant principal, ocupen alguna de les posicions següents: informant principal, parella, germà/ana, cosí/ina, gendre/jove, cunyat/da.
- No s'ha independitzat: la formen tots els qui, respecte de l'informant principal, ocupen alguna de les posicions següents: fill/a, nét/a, nebot/da, o fillastre/a.
- Altres: la formen tots els qui, respecte de l'informant principal, ocupen alguna de les posicions següents: rellogat, amic o amiga, persona contractada, company o companya de pis, altres.

Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

perquè el grup d'edat més jove accedeix més a l'ensenyament secundari (especialment l'acadèmic) que els altres; una relació que reflecteix l'augment de les taxes d'escolarització en aquests nivells educatius en el transcurs de la darrera dècada. Finalment, l'accés a la secundària postobligatòria també és diferent en funció de la posició a la llar de l'individu: com és lògic, els que s'han independitzat han accedit menys a la secundària acadèmica que aquells que encara viuen amb els pares.

La Taula 15 fa referència a la grandària del municipi de residència. Pot observar-se que la probabilitat d'accés al vessant acadèmic de l'ensenyament secundari és semblant en aquells municipis amb menys de 100.000 habitants, sensiblement inferior als municipis d'entre 100.000 i 500.000 i especialment alta a la ciutat de Barcelona.

La Taula 16 correspon al lloc de naixement dels progenitors, una variable construïda a partir del lloc de naixement del pare i de la mare. El fet que ambdós progenitors siguin nascuts a Catalunya fa augmentar sensiblement l'accés a l'ensenyament secundari acadèmic, mentre que aquest accés és més reduït en el cas que algun dels progenitors o

Taula 15.
Accés a l'ensenyament secundari postobligatori segons el nombre d'habitants del municipi de residència

	No hi han accedit (%)	Professional (%)	Acadèmic (%)	Total (%)
Menys de 2.000 habitants	24,4	26,7	48,9	100
De 2.000 a 9.999 habitants	27,8	24,9	47,3	100
De 10.000 a 49.999 habitants	26,9	21,1	52,0	100
De 50.000 a 99.999 habitants	28,4	20,9	50,7	100
De 100.000 a 499.999 habitants	35,5	22,3	42,1	100
Barcelona	18,2	13,4	68,4	100

Significació = 0,00.
Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

Taula 16.
Accés a l'ensenyament secundari postobligatori segons el lloc de naixement dels progenitors

	No hi han accedit (%)	Professional (%)	Acadèmic (%)	Total (%)
Ambdós a Catalunya	15,6	16,7	67,7	100
Ambdós a Espanya	38,8	22,1	39,1	100
Parella mixta: Catalunya / Espanya	24,8	30,3	45,0	100
Algun a l'estranger	34,3	10,0	55,7	100

Significació = 0,00.
Nota: En el cas que només un dels progenitors visqués amb l'entrevistat, i amb l'objectiu de no perdre mida de la mostra, s'ha considerat com si es tractés de parelles endogàmiques i el lloc de naixement de tots dos membres fos el mateix.
Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

tots dos hagin nascut en un altre indret de l'Estat espanyol. Els fills de parelles mixtes, d'altra banda, són els que més accedeixen a la secundària professional, mentre que gairebé el 40% dels fills de parelles nascudes a la resta de l'Estat no accedeixen a la secundària postobligatòria.

Taula 17.

Accés a l'ensenyament secundari postobligatori segons la situació laboral dels progenitors

	No hi han accedit (%)	Professional (%)	Acadèmic (%)	Total (%)
Ambdós actius	22,1	15,6	62,3	100
Algun inactiu	30,2	26,3	43,5	100

Significació = 0,00.

Nota: En el cas que només un dels progenitors convisqui amb l'entrevistat, i amb l'objectiu de no perdre mida de la mostra, s'ha considerat la mateixa situació laboral per a ambdós progenitors.

Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

La situació laboral familiar es recull a la Taula 17. Aquesta és també una variable construïda a partir de la situació laboral de cada membre de la parella. D'altra banda, la seva reducció a només dues categories respon a l'escàs nombre de casos que presentaven algunes d'elles quan es contemplaven també les categories d'ocupació o atur. La taula manifesta la relació positiva esperada entre l'accés a la secundària acadèmica i la situació d'activitat laboral d'ambdós progenitors. I al contrari, quan algun dels dos membres de la parella és inactiu són més els individus que no accedeixen a l'ensenyament postobligatori o els que ho fan a la formació professional.

La Taula 18 recull la informació relativa al nivell màxim d'estudis de la parella. La variable s'ha construït prenent com a referència el membre de la parella amb més estudis, i el nivell d'estudis de l'únic membre en el cas de les llars monoparentals. Com ja han assenyalat molts estudis sobre les desigualtats educatives, el nivell d'estudis dels progenitors juga un paper fonamental a l'hora d'explicar les diferències d'accés als estudis postobligatoris. Més del 80% dels fills de pare o mare amb estudis universitaris accedeixen a la secundària acadèmica, mentre que aquesta proporció es redueix al 21,6% en aquelles famílies sense estudis acabats. La taula també permet constatar que l'ensenyament professional no és una opció que contemplin els fills de pares amb un nivell d'estudis elevat.

Taula 18.

Accés a l'ensenyament secundari postobligatori segons el nivell màxim d'estudis dels progenitors

	No hi han accedit (%)	Professional (%)	Acadèmic (%)	Total (%)
Sense estudis acabats	58,4	20,0	21,6	100
Primària completa	27,7	30,2	42,1	100
Estudis secundaris	14,1	16,0	69,9	100
Estudis universitaris	6,4	7,8	85,8	100

Significació = 0,00.
Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

La Taula 19 fa referència a la distribució de l'accés a l'ensenyament postobligatori segons la classe social de la llar. La variable *classe social de la llar* construïda pel PaD consta de 10 categories que corresponen a diferents combinacions de les quatre categories que componen la classe social de l'individu (classe mitjana propietària, classe mitjana assalariada, classe treballadora i altres). En el nostre cas, la dispersió de casos que es produïa mantenint les 10 categories de la variable ens ha obligat a reduir la variable

Taula 19.

Accés a l'ensenyament secundari postobligatori segons la classe social de la llar

	No hi han accedit (%)	Professional (%)	Acadèmic (%)	Total (%)
Algun membre classe mitjana propietària	23,7	15,5	59,8	100
Ambdós classe mitjana assalariada	11,1	9,0	79,9	100
Classe mitjana assalariada + classe treballadora	12,7	30,6	56,7	100
Ambdós classe treballadora	41,0	25,8	33,3	100
Altres situacions	25,3	20,0	54,7	100

Significació = 0,00.
Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

a 5 combinacions. Aquestes combinacions ens permeten mantenir les categories més significatives i alhora concentrar el nombre de casos per a fer viable posteriorment la regressió logística. La Taula 19 confirma que la classe mitjana assalariada és el grup social amb més accés a l'ensenyament postobligatori i que les classes mitjanes pràcticament prescindeixen de l'alternativa de l'ensenyament professional. Aquest tipus d'ensenyament sí que és una opció freqüent entre la classe treballadora, grup social que, d'altra banda, és el que menys accedeix a la secundària postobligatòria.

Finalment, la Taula 20 ens mostra la correspondència positiva entre el nivell d'ingressos de la llar i l'accés a l'ensenyament secundari postobligatori. També en aquest cas pot observar-se com l'accés a l'ensenyament postobligatori té una clara correspondència amb els ingressos de la llar. L'opció de l'ensenyament professional, en canvi, es distribueix de forma més o menys homogènia en els tres nivells d'ingressos intermedis i és baixa en els dos extrems.

En suma, l'anàlisi bivariada dels factors que afavoreixen l'accés a l'ensenyament secundari postobligatori ens ha mostrat com pràcticament totes les variables incloses com a variables independents presenten diferències significatives entre les seves categories. Les taules ens confirmen, que les transicions educatives acostumen a ser un episodi

Taula 20.

Accés a l'ensenyament secundari postobligatori segons els ingressos anuals bruts de la llar

	No hi han accedit (%)	Professional (%)	Acadèmic (%)	Total (%)
De 0 a 11.999 euros	40,3	14,3	45,4	100
De 12.000 a 17.999 euros	33,2	24,2	42,6	100
De 18.000 a 23.999 euros	29,1	23,3	47,6	100
De 24.000 a 35.999 euros	16,5	22,5	61,0	100
36.000 euros o més	11,4	19,4	69,2	100

Significació = 0,00.

Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

significatiu a l'hora d'explicar les diferents trajectòries individuals en funció de factors com l'origen social, el nivell d'estudis dels pares, la situació laboral o l'hàbitat de residència. El repàs de les taules també permet observar que existeix un comportament desigual dels grups socials en el fet de contemplar la formació professional com una alternativa vàlida a l'ensenyament acadèmic, una alternativa que pràcticament només és contemplada per la classe treballadora i de la qual prescindeixen les classes mitjanes. L'anàlisi multivariada de l'apartat següent ens permetrà respondre a la qüestió de quina és la jerarquia dels factors que determinen les diferents probabilitats d'accés a l'ensenyament secundari postobligatori i si es mantenen les relacions descrites després d'incloure totes les variables.

Anàlisi multivariada dels factors d'accés a l'ensenyament secundari postobligatori

Per fer la regressió logística ens veiem obligats a reduir la variable depenent de tres a dues categories. D'aquesta manera, la variable depenent es definirà distingint aquells individus que sí que han accedit a l'ensenyament secundari postobligatori ($SPO = 1$) d'aquells que no ho han fet ($SPO = 0$). Hem optat també per la decisió següent: hem inclòs aquells individus que van accedir a l'antiga formació professional a la categoria de *no accés* (tot i tractar-se d'un ensenyament postobligatori), mentre que aquells que han realitzat o realitzen cicles formatius sí que s'inclouen a la categoria dels que hi accedeixen. Aquesta opció, evidentment subjectiva, respon a la desigual titulació d'ensenyament obligatori que feia possible l'accés a l'ensenyament acadèmic o professional en el sistema regit per la LGE. Els nous cicles formatius de la LOGSE, en canvi, són una opció equivalent a l'opció del batxillerat, ja que requereixen haver obtingut el graduat d'ESO.⁴

4. És a dir, l'opció entre la formació acadèmica i professional depèn, en el sistema LOGSE, formalment de l'estudiant, mentre que, en el model anterior, la FP era una opció clarament devaluada perquè s'hi accedia sense la necessitat del graduat en ensenyament obligatori. La inclusió dels cicles formatius a la categoria d'accés no vol dir que no estiguem davant d'una opció amb un valor socialment inferior a l'opció acadèmica. No obstant això, el fet que a hores d'ara el 38% de l'alumnat que obté el graduat d'ESO opti per realitzar cicles formatius ens indica que aquest és un aspecte en clar procés de canvi.

Seguint el mateix procediment que hem emprat en l'anàlisi de la incidència de l'escola pública, presentem al Quadre 2 un resum que exposa els criteris seguits per a la inclusió o exclusió de les diferents variables en la regressió logística. Igual que en l'anàlisi de l'apartat anterior, hem optat per excloure les variables amb una associació menys

Quadre 2.

Selecció de les variables independents de la regressió logística sobre la probabilitat d'accés a l'ensenyament postobligatori

Variables	Característiques de la variable	Associació més significativa en regressions parcials	Decisió
Sexe		Sí	Inclusa
Edat		Sí	Inclusa
Situació a la llar	Pocs casos a <i>altres situacions</i> (reducció a dues)	Sí	Inclusa (reducció a dues categories: <i>sí</i> i <i>no</i> [inclou <i>altres</i>])
Nombre d'habitants del municipi de residència	Dispersió de casos en sis categories	Sí	Inclusa (reducció a quatre categories)
Província de residència		No	Descartada
Lloc de naixement de l'individu		No	Descartada
Lloc de naixement d'algun progenitor	Pèrdua de casos	Menys significativa que la variable conjunta	Descartada
Lloc de naixement dels progenitors		Sí	Inclusa
Situació laboral d'algun progenitor	Pèrdua de casos	Menys significativa que la variable conjunta	Descartada
Situació laboral dels progenitors		Sí	Inclusa
Nivell màxim d'estudis d'algun progenitor	Pocs casos perduts (estudis de la mare)	Sí	Inclusa (estudis de la mare)
Nivell màxim d'estudis dels progenitors		Menys significativa que <i>estudis de la mare</i>	Descartada
Classe social del nucli de la llar		Sí	Inclusa (reducció a cinc categories)
Ingressos anuals bruts de la llar	Excés de categories	Sí	Inclusa (reducció a tres categories)

Font: Elaboració pròpia.

significativa en les regressions parcials en les variables que aporten una informació semblant. També hem recodificat algunes variables per evitar la presència de categories amb pocs casos o per concentrar els casos d'aquelles categories la presència de les quals no aporta una informació significativament diferent de la d'una altra categoria de la variable (per exemple, en el cas dels ingressos anuals bruts de la llar les diferències significatives s'observen per damunt de 24.000 euros, per la qual cosa hem recodificat les tres primeres categories de la variable en *menys de 24.000 euros*).

Utilitzant el mateix procediment que en l'apartat anterior, hem determinat el model a partir de la inclusió progressiva de les variables classificades com a *incloses* en el Quadre 2. El model definitiu inclou les variables següents:

- Sexe
- Situació familiar
- Lloc de naixement dels progenitors
- Nivell màxim d'estudis de la mare
- Classe social del nucli de la llar

La Taula 21 presenta els coeficients de la regressió logística a partir de dues regressions: la que es duu a terme si s'estudia cada variable per separat i la que es duu a terme un cop s'incorporen totes les variables al model. Igual que en el cas de la incidència de l'escola pública, la comparació entre els coeficients és el que ens informa de si la importància que s'observa en cadascuna de les variables es modifica un cop es controla la resta de variables, i en quin sentit es produeixen els efectes.

La taula recull la incidència de les variables que exerceixen impactes més acusats sobre l'accés a l'ensenyament secundari postobligatori. Les interpretacions més destacades són les següents:

- El factor que més incideix en la probabilitat d'accedir a l'ensenyament postobligatori és el nivell d'estudis de la mare. La probabilitat d'accés a aquest nivell d'ensenyament en el cas dels fills i filles de mares amb estudis superiors és sis vegades superior a la del conjunt de la mostra, mentre que en els casos en què la mare no té estudis

Taula 21.

Coeficients de la regressió logística

	Incidència de les variables per separat			Incidència del conjunt de variables		
	β	Sig.	Exp(β)	β	Sig.	Exp(β)
Sexe		0,001			0,001	
Home	-0,206	0,001	0,814	-0,273	0,001	0,761
Dona	0,206	0,001	1,229	0,273	0,001	1,313
Situació familiar		0,000			0,000	
S'ha independitzat	-0,471	0,000	0,624	-0,303	0,000	0,739
Altres situacions	0,471	0,000	1,602	0,303	0,000	1,353
Lloc de naixement dels progenitors		0,000			0,000	
Ambdós a Catalunya	0,793	0,000	2,210	0,471	0,000	1,601
Ambdós a Espanya	-0,586	0,000	0,557	-0,355	0,001	0,701
Altres situacions	-0,207	0,032	0,813	-0,116	0,317	0,890
Nivell d'estudis de la mare		0,000			0,000	
Sense estudis	-1,736	0,000	0,176	-1,288	0,000	0,276
Primària acabada	-0,884	0,000	0,413	-0,765	0,000	0,465
Estudis secundaris	0,331	0,141	1,392	0,223	0,364	1,249
Estudis universitaris	2,289	0,000	9,864	1,831	0,000	6,241
Classe social del nucli de la llar		0,000			0,000	
Algun membre de classe mitjana propietària	0,023	0,878	1,023	-0,193	0,264	0,825
Ambdós de classe mitjana assalariada	1,062	0,000	2,892	0,661	0,001	1,937
classe mitjana assalariada + classe treballadora	0,241	0,168	1,272	0,360	0,062	1,434
Ambdós de classe treballadora	-1,039	0,000	0,354	-0,709	0,000	0,492
Altres situacions	-0,286	0,117	0,751	-0,120	0,589	0,887
Constant	És diferent en cada variable			1,419	0,000	4,131

Font: Elaboració pròpia a partir del PaD. Primera onada: 2001-2002.

és redueix a gairebé una quarta part en comparació amb el conjunt de la mostra o més de la meitat quan la mare no ha completat l'educació primària.

- En segon lloc, la classe social del nucli de la llar té també un pes important en la probabilitat d'accedir als estudis postobligatoris. En el cas que ambdós progenitors pertanyin a la classe mitjana assalariada aquesta probabilitat és gairebé el doble que la del conjunt de la mostra. En el cas dels fills de classe treballadora la seva probabilitat d'accés és gairebé la meitat que la del conjunt de la mostra. El pes de la procedència social de la classe mitjana assalariada, juntament amb el factor *estudis de la mare*, ens confirma la importància atorgada a l'educació per aquells sectors socials la reproducció dels quals es fonamenta en l'adquisició de capital cultural.
- Els coeficients de la regressió logística ens indiquen també que persisteixen diferències en funció del lloc de naixement dels progenitors. El fet que ambdós progenitors siguin nascuts a Catalunya és un factor que afavoreix l'accés a l'ensenyament postobligatori. I, al contrari, no ho afavoreix el fet que ambdós progenitors hagin nascut a la resta de l'Estat.
- Finalment, ser dona o no haver-se independitzat de la família són fets que actuen també com a factors que afavoreixen l'accés a l'ensenyament secundari postobligatori.

CONCLUSIÓ: EL FACTOR TERRITORIAL EN L'ACCÉS ALS DIFERENTS SECTORS D'ENSENYAMENT I EN L'ACCÉS A LA SECUNDÀRIA POSTOBLIGATÒRIA

L'anàlisi bivariada dels factors de l'accés a l'escola pública i a l'ensenyament secundari postobligatori, així com les regressions logístiques que tenen en compte aquests factors, ens confirmen que no tota la població es troba en una situació semblant a l'hora d'enfrontar-se a aquestes cruïlles del sistema d'ensenyament. En efecte, les anàlisis subratllen, igual que han fet altres estudis (Villarroya 2000, Calero i Bonal 1999), la persistència de desiguals probabilitats d'accés a l'ensenyament privat o a l'ensenyament postobligatori que depenen, entre altres, de factors com el municipi de residència, la classe social, el nivell d'estudis dels pares o la situació laboral familiar. Descomptant l'efecte de tots els altres factors, els que més destaquen són el fet de viure en una localitat petita i de viure

en una llar amb tres o més criatures la mare o el pare de les quals es troba en situació d'inactivitat laboral. Per tant, aquesta imatge més precisa ve a dir-nos que les famílies més propenses a triar l'escola pública són aquelles que tenen les escoles privades lluny o bé pocs recursos econòmics en comparació amb el nombre de fills.

Per bé que aquest capítol no ha pres el territori com a unitat d'anàlisi, sí que podem, però, remarcar la seva importància relativa com a factor explicatiu de les probabilitats desiguals d'accés a l'ensenyament privat o la secundària postobligatòria. D'una banda, com ha mostrat la nostra anàlisi, és remarcable el fet que la grandària del municipi tingui un pes important per determinar l'accés a l'ensenyament públic. El fet de residir en municipis petits redueix sensiblement la probabilitat d'accés a l'ensenyament privat. Això no hauria de suposar cap problema des del punt de vista de la política educativa; de fet, és la xarxa pública aquella que ha d'assegurar una bona distribució de l'oferta escolar en el territori. Ara bé, els capítols anteriors han evidenciat que el rendiment educatiu és sensiblement més alt a les escoles privades, una diferència que a més ha augmentat des de la generalització de la LOGSE i que es manifesta especialment en les graduacions a l'ESO i al batxillerat. D'una altra banda, l'anàlisi bivariada dels factors d'accés a l'ensenyament postobligatori ens confirma que l'hàbitat de residència és una variable significativa, i ho és fonamentalment per la diferència que presenten els municipis entre 100.000 i 500.000 habitants, en els quals la probabilitat d'accés a l'ensenyament postobligatori és notablement més baixa que a Barcelona. La regressió logística ens indica que la variable territorial en aquest cas és menys important que les variables relacionades amb la classe social d'origen, el nivell d'estudis màxim de la llar o el lloc de naixement.

En definitiva, aquesta anàlisi té en compte el territori com un factor més de les desigualtats educatives. Indica en primer lloc que el territori és més decisiu que d'altres variables, com la classe social o els ingressos de la llar, a l'hora d'explicar l'accés a l'ensenyament públic o privat. En segon lloc, el territori no constitueix un factor tan decisiu en l'accés a l'ensenyament postobligatori, però cal no oblidar que aquest accés és significativament baix en els municipis que tenen entre 100.000 i 500.000 habitants. Aquestes consideracions són sens dubte rellevants a l'hora de valorar les intervencions polítiques necessàries per garantir la igualtat d'oportunitats educatives.

Bibliografia

BONAL, X. i RAMBLA, X. (2001). “La política educativa a Catalunya: universalització, fragmentació i reproducció de les desigualtats”, a R. Gomà i J. Subirats (eds.) *Govern i polítiques públiques a Catalunya (1980-2000)*. Barcelona: Universitat de Barcelona – Universitat Autònoma de Barcelona.

CALERO, J. i BONAL, X. (1999). *Política educativa y gasto público en educación. Aspectos teóricos y una aplicación al caso español*. Barcelona: Pomares-Corredor.

JONSSON, J. O. i ERIKSON, R. (2000). “Understanding Educational Inequality: The Swedish Experience”, a *L'Année Sociologique*, núm. 50 (2), pàgs. 345-382.

OCDE (2001). *Knowledge and Skills for Life*. París: OCDE.

RAMBLA, X. (1999). “Evolució de l'ensenyament a Catalunya. La classe, el gènere i els règims escolars comarcals”, a J. Sánchez (coord.). *Informe per a la Catalunya del 2000*. Barcelona: Editorial Mediterrània.

VILLARROYA, A. (2000). *La financiación de los centros concertados*. Madrid: CIDEMECD.

